

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projelerinin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Türkiye’de Uygulanan Projelere Yönelik Çoklu Örnek Olay Analizi*

Beril AKINCI VURAL

Ege Üniversitesi

İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

İzmir

z.beril.akinci@ege.edu.tr

Serkan KIRIKÇI

Süleyman Demirel Üniversitesi

İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

Isparta

serkankirikci@sdu.edu.tr

Özet

Bu çalışma, bölgesel kalkınmaya yönelik yürütülen Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) projelerinin uygulandıkları bölgelerinin gelişimine hangi yönlerden katkı sağladığını incelemektedir. Bu bağlamda çalışmanın birinci ve ikinci bölümlerinde kurumsal sosyal sorumluluk ve bölgesel kalkınma konularına yönelik bir kavramsal zemin oluşturulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’de yürütülen bölgesel kalkınmaya yönelik KSS projelerinden iki proje örneklem kapsamında değerlendirilmiştir. Örneklemeye yönelik derinlemesine görüşme ve doküman analizleri ile elde edilen bulgular durum çalışması deseninde yorumlanmıştır. Bulguların yorumlanması ile elde edilen sonuçlar ve yeni çalışmalara yönelik öneriler çalışma sonunda paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: kurumsal sosyal sorumluluk, KSS, bölgesel kalkınma, çoklu örnek olay analizi

The Role of Social Responsibility Projects on Regional Development: Multiple Case Analysis of Projects Applied in Turkey

Abstract

This study examines the ways in which Corporate Social Responsibility (CSR) projects contribute to the development of the regions where they are implemented. In this context, in the first and second parts of the study, a conceptual basis for corporate social responsibility and regional development has been established. In the third part of the study, CSR projects for regional development are assessed under two samples conducted in Turkey. Findings obtained through in-depth interviews and document analysis for sampling were interpreted in the case

* Bu çalışma Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne Haziran 2018’de sunulan “Sosyal Sorumluluk Projelerinin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü ve Alanda Yeni Medya Kullanımının Önemi” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

study pattern. The results obtained by interpreting the findings and suggestions for new studies were shared at the end of the study.

Keywords: corporate social responsibility, CSR, regional development, multiple case analysis

Giriş

Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yönetim bilimlerinin üzerinde ilgi ile durduğu bir kavram olmuştur. Üretim teknolojilerinde makineleşmenin etkisi ile birlikte tüketim alışkanlıkları değişmiş ve rekabette yeni boyutlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu süreçte, üretim teknolojileri ve makineleşmenin insana, doğaya ve diğer canlılara etkileri ile de paralel olarak, çalışan hakları, çevre duyarlılığı, ürünün kalite standartları, toplumsal sorumluluklar ve insan hakları gibi kavramlar üzerinden yürütülen yeni bir rekabet anlayışı ortaya çıkmıştır. Küresel rekabette bu yeni kavramlar temelinde yürütülen çabaların bir sonucu olarak kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ortaya çıkmış ve yönetim anlayışının çeşitli değişimler geçirmesine neden olmuştur.

Kurumların KSS kapsamında desteklediği önemli alanlardan biri de bölgesel kalkınma olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin kalkınmada geri kalmış bölgelerinin gelişmiş bölgeleri ile aralarındaki farkın giderilmesine yönelik çeşitli çalışmaların yürütülmesi olarak tanımlayabileceğimiz bu alan, son yıllarda ilgi ile üzerinde durulan KSS alanlarından biridir. Özellikle az gelişmiş ya da gelişimini tamamlayamamış ülkelerde, bölgesel eşitsizliğin giderilmesi adına, çeşitli sosyal sorumluluk projeleri yürütülmektedir. Ülkelerin bölgesel kalkınma politikaları ile de paralel bir biçimde ilerleyen bu projeler özel sektör, kamu ve sivil toplumun ilgisini çekmektedir.

Bu çalışmada Türkiye’de yürütülen uzun soluklu KSS projeleri incelenerek, KSS projelerinin bölgesel kalkınmadaki rolü araştırılmıştır. Bölgesel kalkınmada kamu, özel sektör ve sivil toplumun üzerinde durduğu önemli bir etken olarak karşımıza çıkan KSS projelerinin, yürütüldükleri bölgelere hangi yönlerden ne gibi katkılar sağladıkları ya da sağlamadıkları incelenmiştir. Örneklem olarak belirlenen iki KSS projesi örnek olay çalışması deseni ile incelenmiştir. KSS ile bölgesel kalkınmaya sunulan katkılar ekonomik (finansal), kültürel, sosyal, insani, doğal, politik ve altyapı ve teknik fayda boyutları üzerinden değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda çalışmanın amacı kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ile bölgesel kalkınma arasındaki ilişkiyi ele almaktır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır;

- KSS projeleri bölgesel kalkınmaya katkı sağlamakta mıdır?
- KSS projeleri bölgelerin ekonomik gelişimine katkı sağlamakta mıdır?
- KSS projeleri bölgelerin sosyal gelişimine katkı sağlamakta mıdır?
- KSS projeleri bölgelerin kültürel gelişimine katkı sağlamakta mıdır?

- KSS projeleri bölgelerin insani gelişimine katkı sağlamakta mıdır?
- KSS projeleri bölgelerin doğal gelişimine katkı sağlamakta mıdır?
- KSS projeleri bölgelerin altyapı ve teknik gelişimine katkı sağlamakta mıdır?
- KSS projeleri bölgelerin politik gelişimine katkı sağlamakta mıdır?

KSS projeleri ve KSS yürüten kurumlar ile ilgili yapılan temel eleştirilerden biri, bu uygulamaların katma değer üretmediği ve yalnızca vitrin önünde yürütülerek kurumların finansal amaçlarına hizmet ettiği düşüncesidir. Bu çalışma kurumların yürüttükleri KSS projelerinin uygulama bölgelerinde katma değer üretilip üretilmediği üzerinde durarak bu eleştirilere cevap arar niteliktedir. Çalışmaya başlamadan önce yapılan literatür taramalarında, KSS ve bölgesel kalkınma ilişkisini bu yönden ele alan herhangi bir esere rastlanmamıştır. Bu yönü ile bu çalışma, KSS'nin faydalanıcılara katkıları ve KSS ile bölgesel kalkınma ilişkisi konularında literatürde öncü olup sonraki çalışmalara bir temel oluşturması yönünden önemlidir.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı

Kurumsal sosyal sorumluluğun doğru bir şekilde anlaşılması, özellikle, kurum tarafından gerçekleştirilen kurumsal bir eylemin sosyal bir performans olarak değerlendirilebilmesi ve bu sosyal performansın kuruma kazandırdığı ekonomik etkinliğin ölçülebilmesi için oldukça önemlidir (Schreck, 2009, s.5). Bu anlamda KSS'nin - özellikle modern bir yönetim uygulaması olarak ele alınmaya başlandığı son 30 yıllık süreçte (L'Etang & Pieczka, 2002, s.157)- farklı çalışma alanlarından akademisyenler ve komitelerce yapılmış birçok tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazılarının yer vermek gerekirse; öncelikle, World Business Council for Sustainable Development (Sürdürülebilir Gelişim için Dünya İş Konseyi), kurumsal sosyal sorumluluğu, işletmelerin çalışanlarla, aileleriyle, yerel toplumla ve -daha kaliteli bir yaşama sahip olmak için- geniş anlamıyla toplumla birlikte çalışarak sürdürülebilir ekonomik gelişime katkıda bulunma yükümlülüğü olarak tanımlamaktadır (Bir, 2008, s. 16).

Smith (1994:105) de KSS'yi kurumsal hayırseverlik olarak ele almış ve kurumların sosyal sorunlara yönelik uzun vadede sorumluluk bilinci ile hareket etmesi ve maddi kaynaklar yoluyla sağlanan yardımlardan daha fazlasını gerçekleştirmesi olarak tanımlamıştır. Ona göre, kurumlar gerek işletme bölümlerinden gerekse bütçelerden ayrılan fonlar ile kaynak oluşturarak gerekli stratejik beraberlikleri gerçekleştirmeli ve tüm bunları kurumsal iş ve performans hedeflerine entegre etmelidir.

KSS, kurumların kaynaklarını, gönüllü uygulamalarla toplumsal refahı artırmak için kullanması yükümlülüğüdür (Kotler & Lee, 2005, s. 3). Kotler ve Lee yaptıkları bu tanımla KSS'nin gönüllülük temelli bir yaklaşım olduğuna değinmektedir. Bu anlamda kurumların

topluma sosyal destekleri nakit yardımlar, bağışlar, reklam ve tanıtım sponsorlukları, teknik uzmanlık, araç gereç yardımı, gönüllü çalışanlar ve dağıtım kanallarının kullanımı gibi alanlar dahil olmak üzere birçok farklı şekilde ortaya çıkabilir (Kotler & Lee, 2005, s. 4).

Vogel (2005:171) ise tanıma başka bir boyut getirerek, KSS'nin kurumların topluma karşı gönüllü sorumluluklarını yerine getirmelerinden ibaret olmadığını, her kurumun toplumsal sorumluluklarının sınırlarını da genişletmekle yükümlü olduğunu dile getirmektedir. Bundan önce, McWilliams ve Siegel (2001:117)'de benzer bir tanım yaparak, KSS'den kurumların çıkarları ve yasal zorunluluklarının ötesinde, sosyal bir iyiliği daha ileriye taşımak için gerçekleştirmesi gereken eylemler olarak söz etmektedir. Böylelikle her iki tanımda da kurumların bütüncül anlamda toplumsal iyileşmeye katkı sağlaması gerektiği söylenmektedir.

Tanımların çeşitliliğinden de anlaşılacağı gibi KSS, anlamsal değişimi devam eden ve bu nedenle de tümüyle hemfikir olunmuş bir tanıma henüz olmayan bir kavramdır (Ersöz, 2007, s. 21). Ancak tanımların ortaya koymuş olduğu bazı temel prensipler KSS'nin anlamsal yapısını belirlemede yol gösterici niteliktedir. Bunlar;

- Öncelikle KSS bir bilinci ifade etmektedir, belirli kurallara uymak tek başına yeterli değildir.
- Bütün iş süreçlerinin KSS bilincine uygun idare edilmesini gerektirir.
- İçinde birçok kavram ve gerekliliği barındıran bütünsel bir anlayıştır.
- Kurumların kendi varoluşlarının ötesinde, toplumun ve çevrenin çıkarlarını da gözeterek iş yapmalarını gerektirmektedir.
- KSS kâr amacı gütmeyen, gönüllülük esaslıdır, ancak sosyal sorumluluk bilincinin bir sonucu olarak kurumlar bazı olumlu tasarımlar elde edebilirler.
- Kurumlar gerek KSS projeleri üretirken gerekse STK'lar ve devlet tarafından üretilen projelere destek vererek toplumsal refaha katkı sağlamalıdır.
- KSS, toplum ve kâr amacı güden kurumlar arasında var olan soyut bir sözleşmenin gerekliliğidir; kurumlar toplum sayesinde mevcut konumlarını elde etmişlerdir dolayısıyla iş süreçlerinde toplumsal fayda gözetmelidirler.

Bölgesel Kalkınma Kavramı

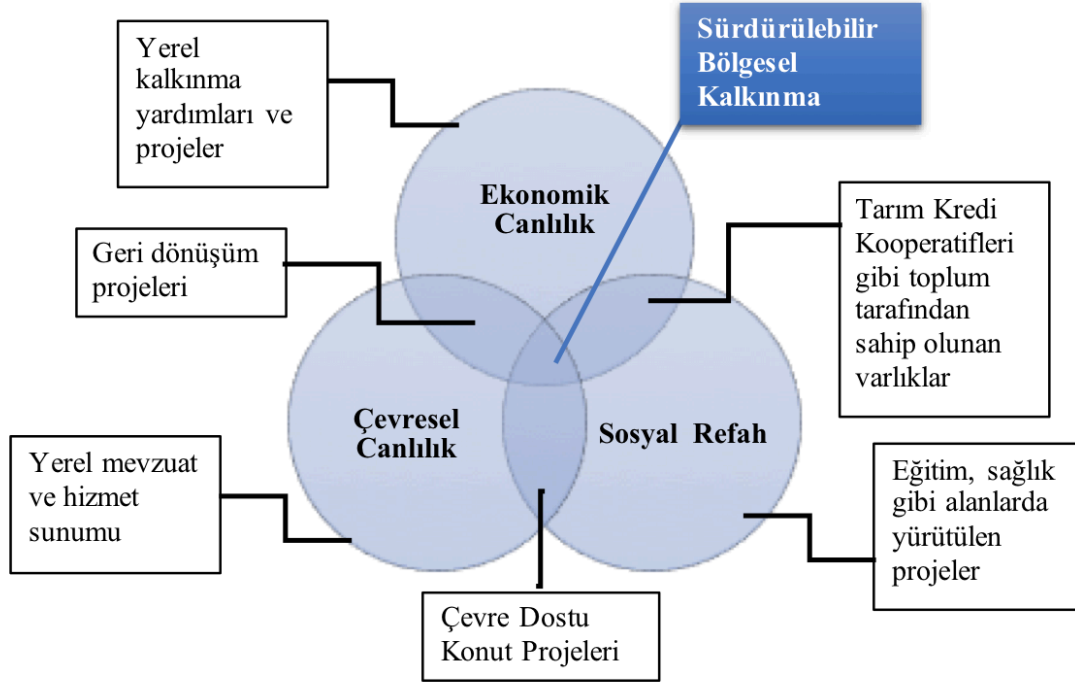
Kalkınma kavramının ortaya çıkışı kimi kaynaklarca Nobel ödüllü iktisatçı Adam Smith'in 1776 yılında kaleme aldığı "Ulusların Zenginliği" adlı eserine dayandırılabilir. Bu kavramın bilimsel ilgi ve sistematik bir yaklaşımla ele alınması 1940'lı yılların sonları ile başlamıştır (Çan, 2014, s. 46). Bu yıllardan itibaren kalkınma, ekonomistler ile politikacılar tarafından ilgiyle ve sıklıkla söz edilen kavramlar arasına girmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın bir sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik bunalım neticesinde, gelişmiş ülkelerin

ekonomik sorunlarını çözmeye yöntem olarak tercih edilen Neo-klasik ve Keynesyen yaklaşımların gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeleri kapsamadığı görüşü ortaya çıkmıştır. Çünkü bu ülkelerin gelişmişlik ile ilgili sorunları yalnızca ekonomik göstergelerden kaynaklanmamakta aynı zamanda sosyal ve beşerî birtakım yoksunlukları da bünyesinde barındırmaktadır.

Bu çerçevede kalkınma kavramı çok geniş bir alanı kapsamakta ve birçok kaynakça farklı ancak benzer şekillerde ifade edilmektedir. Ancak 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yapılan tanım hem öz itibarı ile hem de tercih edilmesi yönü ile en çok kabul gören tanımlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tanıma göre kalkınma “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini ortadan kaldırmaksızın şimdiki neslin ihtiyaçlarının karşılanması” olarak tarif edilmektedir (Çelik, 2006, s. 20). Tanımdan da anlaşıldığı gibi özellikle az gelişmiş ekonomilerde gelişmeye engel konular yalnızca ekonomik nedenlerden kaynaklanmadığı için sosyal, kültürel, beşerî ya da çevresel ihtiyaçların karşılanması da kalkınmışlığın ölçütleri arasında gösterilmektedir.

Bölgesel kalkınma ise, ülke sınırları içerisinde yer alan çeşitli bölgeler arası gelişmişlik ve kalkınmada yaşanan dengesizliklerin bir sonucu olarak, az gelişmiş ve görece gelişmiş bölgelerin gerisinde kalan bölgelerin kalkınması hususunda politika ve yeni stratejilerin belirlenmesi ihtiyacı ile ortaya çıkmıştır (Paksu, 2014, s. 12). Bu ihtiyaç doğrultusunda herhangi bir ülke sınırları içerisinde yer alan bölgeler, bunların çevreleri ve diğer ülkeler ile ilişkileri temelli bir vizyon çerçevesinde; yerel katılım ve sürdürülebilirlik temel ilkelerini esas alarak beşeri kaynakların geliştirilmesi aynı zamanda da sosyo-ekonomik potansiyellerin ortaya çıkarılması yolu ile bölgesel gelişmişlik ve refahı sağlama anlayışı temelinde yürütülen çalışmalar bütünü bölgesel kalkınma olarak ele alınmaktadır (Akpınar vd, 2013, s. 9). Kavram yine benzer bir tanıma göre de yerel potansiyellerin ortaya çıkarılması ile bölgeler arası dengesizliklerin azaltılarak bölgeye rekabet gücü kazandırılması için ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın -yerel paydaş katılımını da teşvik ederek- sağlanması olarak karşımıza çıkmaktadır (Paksu, 2014, s. 12).

Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Yerel Eylemin Haritalandırılması (World Health Organisation, 1997, s. 46)

Özellikle 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren hem ülkemizde hem de gelişmiş ya da gelişmemiş birçok ülkede bölgelerin ekonomik büyüme sonucu meydana gelen gelir artışından tutarlı bir biçimde faydalanmaları, aynı zamanda da ülkeleri oluşturan bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi amacıyla çeşitli bölgesel kalkınma politikaları uygulanmakta, farklı tedbir ve uygulamalar hayata geçirilmektedir. Böylelikle ülkeyi oluşturan bölgelerin gelir artışından görece adil bir biçimde faydalanmaları sağlanarak, kimi az gelişmiş bölgelerin dezavantajlı konuma düşmeleri engellenmek istenmektedir (Gökçen, 1987, s. 363).

Bölgesel kalkınma ile ilgili planlı sürece geçilmesi bölgesel dengesizliklerin giderilmesi gerekliliği düşüncesinden ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerde çok daha az görülen bölgesel dengesizlik, özellikle gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde bölgeler arasında gerek ekonomik gerek coğrafi gerekse de sosyo-kültürel anlamda eşitsizliği ifade etmektedir. Temelde bölgelerin iş ve işsizlik oranı, iç göç alıp verme durumları ve gelir düzeyleri üzerinden bölgeler arası dengesizliğin derecesi belirlenirken, daha detaylı tespitler için aşağıdaki parametreler de kullanılmaktadır (Aydın, 2008, s. 307).

- Kişi başına düşen banka mevduat oranları

- Öğrenci-öğretmen oranları
- Ortaöğretimde okullaşma oranı
- Hekim başına düşen nüfus miktarları
- Kişi başına elektrik tüketimi
- Kırsal yerleşimde asfalt karayolu oranı
- Kişi başına düşen katma değer miktarı
- İnsani gelişmişlik endeksi
- Kişi başına düşen gayri safi milli hasıla (GSMH) miktarı
- Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerindeki istihdam oranı

Araştırma

Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi

KSS ile sürdürülebilir bölgesel kalkınma anlayışı arasında iki kavramın birbirini desteklediği ve tamamladığı bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Kurumlar topluma karşı sorumlulukları gereği, bölgesel, ulusal ve uluslararası projeler ile sürdürülebilir kalkınma ve iyileşmeyi desteklemektedirler. Çünkü sürdürülebilir kalkınma yalnızca çevre bilinci ile ilişkilendirilmemektedir. Yoksulluğun azaltılması ya da insani yaşam kalitesi standartlarının yükseltilmesi gibi birçok alanda yürütülen çalışmalar da sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde değerlendirilmektedir (Sürdürülebilir Kalkınma Derneği, 2010). Bu yönü ile özellikle 1992 Rio Deklarasyonunun ardından kalkınmada sürdürülebilirlik sağlamada ekonomik, sosyal ve çevresel bütünlük önemli yer teşkil etmektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk yalnızca bir dizi kural ve kriterlerden oluşan iş planını değil aynı zamanda çalışanlar ya da doğal çevre gibi paydaşların çıkarlarının gözetilmesine katkı sağlayan dolayısı ile de toplumsal refaha doğrudan katkı sağlayan bir iş süreci olarak karşımıza çıkmaktadır (Adámek, 2014, s. 750). Bu yaklaşım çerçevesinde, dünyanın hemen her yerinde bölgesel sürdürülebilir kalkınmayı desteklemeyi hedefleyen KSS projeleri ulusal ya da uluslararası arenada faaliyet gösteren büyük holdingler veya KOBİ'ler (küçük ve orta ölçekli işletmeler) tarafından yürütülmektedir.

Örneğin İrlanda'da faaliyet gösteren Scally's SuperValu, bir aile işletmesidir ve 1984'ten beri Clonakilty bölgesinde hizmet vermektedir. Bu bağımsız aile şirketi sosyal sorumluluk anlayışı gereği, markette satılan ürünlerin yerel toplum tarafından üretilebilenlerinin tamamını Clonakilty bölgesinden tedarik etmektedir. Yerel et, süt, balık ürünleri ve meyve sebze üreticilerine en iyi fiyattan alım garantisi sunmaktadır. Bunun yanı sıra kurum faaliyet gösterdiği bölgede birçok

toplumsal sorumluluğa da imza atmaktadır. Çalışanlarından ve profesyonel danışmanlardan oluşturdukları bir grup ile bölgedeki okulları ziyaret ederek öğrenci, öğretmen ve ailelere sağlıklı beslenme ve yerel ürünleri tercih etmenin faydaları ile ilgili düzenli eğitim vermektedirler. Yine toplumsal sorumluluğunun bir parçası olarak, işgücü ihtiyacının tümünü Clonakilty bölgesinden karşılamaktadır (European Regional Development Fund (ERDF), 2017, s. 37).

Yine başka bir örnekte İspanya'nın Extremadura özerk bölgesinde iştirak eden Red Calea şirketi, geliştirdiği KSS iş modeli ile bölge kalkınmasında önemli rol oynamaktadır. İş ortakları aracılığı ile bölgede kurduğu KSS ağını kullanarak, organik gıda tarımı, modern zirai mühendislik alanları, tarımda verimliliğin artırılmasında göz önünde bulundurulması gereken unsurların belirlenmesi gibi alanlarda hem araştırmalar yapmakta hem de bölge çiftçilerinin bu konuda bilinçlenmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda geliştirilen KSS projeleri ile;

- Robledillo de la Vera'da bulunan sebze bahçelerinde sertifikalı ekolojik tarım tekniklerine göre üretime geçilmesi,
- Tüketicinin kendi evinde ürettiği organik gıdaları sunan doğrudan işaretleme,
- Atık, su tüketimi ve kirletici emisyonlarının azaltılması,
- Ürünlerin ve ambalajların geri dönüşümü,
- Şirket içindeki tüm tüketim ve üretim süreçlerini kontrol etmek için Etki / İzleme Sistemi,
- Farklı bölgesel ağlara katılım (Extremadura Üretim ve Ekolojik Tüketim Ağı, Extremadura Tohum Ağları, vb.)
- Uluslararası organik ve iyi tarım sertifikalarının alınması,

gibi projeler başta olmak üzere birçok alanda bölge çiftçisinin ülke içinde üretim yapan diğer çiftçilerden farklı bir yere konumlandırılmasını sağlamıştır(ERDF, 2017, s. 24).

Bu örneklerden yola çıkılarak oluşturulan çalışmanın bundan sonraki kısmında Türkiye'de yürütülen bölgesel kalkınmaya yönelik KSS projeleri çoklu örnek olay analizi kapsamında incelenecektir.

Yöntem

Araştırma Deseni

Çalışmada araştırma deseni olarak durum çalışması ya da literatürde sıklıkla kullanılan bir diğer tabiri ile örnek olay çalışması kullanılmıştır. Bir nitel araştırma deseni olarak karşımıza çıkan durum çalışmaları (case studies), çeşitli durumlar ile ilgili bilimsel soruların yanıtlanmasında tercih edilen ayırt edici bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır (Büyüköztürk vd., 2016, s. 260). Durum çalışmaları bir veya daha fazla olay, ortam, sosyal grup ya da birbiri ile ilişkili diğer başka sistemlerin derinlemesine incelendiği araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca Yin (1984) tarafından yapılan başka bir tanımda ise, gündemdeki bir olgunun kendine özgü gerçekliği içinde çalışılarak, bahse konu olgu ile ele alınan içerik arasındaki sınırların tam anlamı ile belirgin olmadığı ve bununla birlikte birden fazla veri kaynağının kullanılmak durumunda olduğu bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada da doküman analizi yöntemi ile kurumların çeşitli raporları başta olmak üzere birçok kaynak ile birlikte kurum yetkilileri ile yapılan derinlemesine görüşme verileri gibi veri toplamada farklı kaynaklardan istifade edilmiştir. Araştırma modeli olarak örnek olay çalışmasının seçilmesinin nedeni bu kaynak çeşitliliği olmuştur.

Örnekleme

Bu çalışmanın evreni Türkiye’de bölgesel kalkınmaya yönelik olarak yürütülen KSS projelerinden oluşmaktadır. Araştırmada örnekleme belirleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme, amaçlı örnekleme türlerinden de uygun örnekleme kullanılmıştır. Uygun örnekleme araştırma koşullarının ne olduğuna bağlıdır; zaman, konum, bütçe ya da katılımcılara bağlı olarak bir örnekleme belirlenebilir (Turan ve Yılmaz, 2013, s. 78). Bu alanda Türkiye’de uygulanan sınırlı sayıda kapsamlı proje olması ve bu projeler içerisinde uygulama süresi, KSS yaklaşımı, üstlenici kurumların ticari kapasiteleri gibi çeşitli değerlendirmeler sonucunda uygun örnekleme kullanılmasına karar verilmiştir. Bu projeler Doğa Koruma Merkezi, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Coca-Cola Hayata Artı Vakfı tarafından yürütülen “Geleceğin Tarımı” projesi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Anadolu Efes iş birliğiyle yürütülen “Gelecek Turizmde” projeleridir. Örneklemin bu iki proje özelinde seçilmesinde özellikle incelenmek istenen üçüncü bir proje ile ilgili kurumun geri dönüş sağlamamış olması ve gerek uygulama yılı gerekse projeler kapsamı ile Türkiye’de bölgesel kalkınmaya yönelik yürütülen bu büyüklükte başka projelere rastlanmayışı etkili olmuştur.

Veri Toplama Tekniği

Bu çalışmada çoklu örnek olay analizi yapılmıştır. Örnek olay çalışması yapılırken verilerin toplanmasında bir taraftan doküman incelemeleri yapılırken bir taraftan da çoğunlukla gözlem ya da görüşmeler yolu ile birincil kaynaklardan veriler elde edilmektedir (Büyüköztürk

vd., 2016, s. 263). Bu çalışmada da araştırma modelinin doğasına uygun olarak çeşitli döküman incelemeleri (raporlar, haber metinleri, dergi makaleleri, kurumsal blog ve web siteleri vs) yapılmış aynı zamanda da örnekleme oluşturan projeleri yürüten kurumlardan yetkili birer kişi ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmenin gerçekleştirildiği kişiler bu kurumlarda bahse konu projelerin yürütücülüğünden sorumlu, ilgili birim yöneticileridir. Araştırmacı görüşmeler esnasında katılımcıların cevaplarını not almıştır. Her bir görüşme yaklaşık 50 dakika sürmüştür.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Örnek olay çalışmalarında verilerin analizi diğer nitel araştırma türleri ile benzerlik göstermektedir. Veri toplama yöntemleri ile elde edilen belgeler ve alan notları düzenlenir, kopyalanır, özetlenir ve yorumlanır. Bununla birlikte, örnek olay çalışmalarının yorumlanmasında genel olarak tercih edilen veri analizi biçimleri, kategorik birleştirme (categorical agregation), modelleri çizme (drawing pattens), doğal genelleme (naturalistic generalization) ve doğrudan yorumlamadır (direct interpretation) (Büyüköztürk vd, 2016, s. 263). Bu çalışmada bölgesel kalkınmaya yönelik yürütülen iki ayrı KSS projesi doğrudan yorumlama yöntemi ile incelenmiştir.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel araştırmalarda geçerlik araştırmayı yürütenin araştırılan olguyu, olduğu hali ile ve mümkün olduğunca tarafsız gözlemesi anlamına gelmektedir (Kirk & Miller 1986'dan akt. Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 269). Ayrıca araştırmacının elde ettiği bulgular ile olguyu ifade edici bütüncül bir perspektif elde edebilmesi adına çeşitli ek yöntemler (çeşitleme, katılımcı teyidi, meslektaş teyidi vb.) kullanması da geçerliğe katkı sağlayacaktır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 269). Bu çalışma kapsamında araştırılan verilerin elde edilmesinde çeşitlemeler yapılmış ve katılımcıların elde edilen bulgular konusunda onayları alınmıştır. Derinlemesine görüşme sorularının hazırlanmasında uzman ve meslektaş teyidi yapılarak soruların araştırılan konuyu ifade eder bir hal alması sağlanmıştır. Ayrıca elde edilen bulgular ile ortaya konulan değerlendirmelerin daha güvenilir sonuçlar ortaya koyabilmesi adına derinlemesine görüşme ve belge taraması yöntemi ile elde edilen veriler Moscardo ve Murphy (2014) tarafından geliştirilen sürdürülebilir kalkınmanın boyutları ekseninde yorumlanmıştır. Boyutların KSS ve bölgesel kalkınma ilişkisini kapsar bir şekilde ele alınabilmesi adına çeşitli eklemeler ve bazı kavramlara yönelik değişiklikler yapılmıştır. Bu anlamda KSS bölgesel kalkınma ilişkisini açıklamada kullanılacak tablo aşağıdaki gibi şekillenmiştir;

Tablo 1: Sürdürülebilir Yerel Kalkınma Boyutları

DEĞERLENDİRME KATEGORİSİ	TANIM	DEĞERLENDİRME YÖNTEMİ
A. Kalkınmayı ve Yaşam Kalitesini Etkileyen Boyutlar	- Bölgelerin kalkınmasına etki edecek uygulamaların kategorize edilmesi için kullanılmıştır.	Projelerin aşağıda sergilenen yedi kategoriye yönelik bölgelere olumlu katkıları olup olmadığı konusunda değerlendirme yapılmıştır.
1. Finansal Fayda Boyutu	(1) Gelir, (2) tasarruf ve (3) yatırım için finansmana erişim	Projeler ile bölgelere bir ya da daha fazla açıdan finansal fayda sağlanıp sağlanmadığı konusunda değerlendirme yapılmıştır.
2. Doğal Fayda Boyutu	Peyzaj, çevre sistemleri, yeşil alanlar ve koruma alanları dahil doğal ekosistemler ve varlıklar, hizmetler ve kaynaklar	Projeler ile bölgelere kısmen veya tamamen doğal fayda sağlanıp sağlanmadığı konusunda değerlendirme yapılmıştır.
3. Altyapı ve teknik fayda boyutu	Toplulukların kullanabileceği fiziksel tesisler ve altyapı, binalar, ulaşım sistemleri, kamusal alanlar, teknolojik sistemler ve su, atık ve enerji için dağıtım sistemleri	Projeler ile bölgelerin altyapı ihtiyaçlarının kısmen ya da tamamen desteklenip desteklenmediği konusunda değerlendirme yapılmıştır.
4. Sosyal Fayda Boyutu	Sosyal kurumlar, STK'lar, dernekler ile iş birliği, kurumlar arası güven ve iş birliğinin desteklenmesi	Projeler ile bölgelerde yer alan STK, dernek ya da diğer sosyal kuruluşlar ile iş birliğinin teşvik edilmesi ve sağlanması konusunda destek olunup olunmadığı konusunda değerlendirme yapılmıştır.
5. Kültürel Fayda Boyutu	Toplum tarafından paylaşılan ritüel ve sosyal aktiviteler, sanat ve el sanatları, manevi uygulamalar, diller ve kutlamalar gibi şeylerde kendini gösteren değerler ve semboller	Projeler ile yerel halka kültürel fayda sağlanıp sağlanmadığı konusunda değerlendirme yapılmıştır.
6. İnsani Fayda Boyutu	Bir topluluğu oluşturan kişilerin (1) becerileri, (2) bilgisi ve (3) sağlığı	Projelerin bölge insanının gelişimine bir ya da daha fazla yönden katkı sağlayıp sağlamadığı yönünden değerlendirme yapılmıştır.
7. Politik Fayda Boyutu	(1) siyasi karar verme süreçlerine erişim ve (2) yönetimi etkileme yeteneği	Projelerin bölge insanının politik süreçlere katılımına bir ya da her iki yönden katkı sağlayıp sağlamadığı konusunda değerlendirme yapılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde KSS projelerinin bölgesel kalkınmadaki rolü Moscardo ve Murphy'nin ortaya koymuş oldukları sürdürülebilir kalkınma boyutları üzerinden yorumlanmıştır. Yorumlamaya esas veriler seçilen iki örnek olay özelinde gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ile belge incelemeye dayalı (raporlar, haber metinleri, dergi makaleleri, kurumsal blog ve web siteleri vs) kaynakların taranması ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında her iki örnek olay bahse konu yedi sürdürülebilir kalkınma boyutu üzerinden değerlendirilmiştir.

Değerlendirilen Projeler Hakkında Genel Bilgiler

Değerlendirilen ilk proje olan Doğa Koruma Merkezi, Coca-Cola Hayata Artı Vakfı ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı iş birliğinde Konya'da yürütülen Geleceğin Tarımı Projesi, tarımsal uygulamalarda sürdürülebilir arazi ve su kullanımını esas alarak, çiftçilerin iklim değişikliğiyle mücadele etmesini kolaylaştıracak geniş kapsamlı bir model oluşturmayı hedeflemektedir. Hayata Artı Çevre Programı, Geleceğin Tarımı Projesi kapsamında tarım sektöründe yeni uygulamalar ve koruyucu yaklaşımların benimsenmesi yoluyla su ve toprak kaynaklarının korunması ve daha etkin kullanılması amaçlanmaktadır.

Tablo 2: Geleceğin Tarımı Projesi

Proje Ortakları	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Coca-Cola Hayata Artı Vakfı, Doğa Koruma Merkezi
Proje Amacı	Bölge çiftçilerinin toprağın su tutma kapasitesini artırıcı, toprak ve suyun verimli kullanımını sağlayan tarım yöntemlerini benimsemesi. Doğanın tarımsal uygulamalara sağladığı katkıların (ekosistem hizmetleri) belirlenmesi, hassasiyet alanlarının belirlenmesi ve elde edilen bilgiler ile bir yol haritası çizilmesi.
Proje Kapsamı	Geleceğin Tarımı projesinin uygulamaları gerek su gerekse toprak kaynakları açısından son derece önemli olan Konya Havzası'nda Cihanbeyli, Güneysınır, Ilgın, Karapınar ve Sarayönü ilçelerinde gerçekleştirilmektedir.
Proje Uygulamaları	* <u>Doğrudan Ekim:</u> Doğrudan ekim yöntemi herhangi bir ön hazırlık aşaması gerektirmediği için zaman, iş gücü ve yakıt tasarrufu; toprağı işlemediği için de su tasarrufu sağlamaktadır. * <u>Rüzgâr Perdesi:</u> Şiddetli rüzgârlar Konya Havzası'nda hem su hem de toprak kaybına neden olmaktadır. Bu soruna yönelik olarak en doğal ve uzun vadeli çözüm, rüzgârı yavaşlatan canlı bariyerler kurulmasıdır. Bu amaçla, kuraklığa dayanıklı ve bölge ekolojisine uyumlu ağaçların “rüzgâr perdesi” olarak kullanılması kabul gören bir uygulamadır. * <u>Doğanın Tarımsal Uygulamalara Sağladığı Katkıların Belirlenmesi:</u> Proje kapsamında Konya ili sınırlarındaki tarım uygulamalarının faydalandığı ekosistem hizmetlerinin belirlenmesi, bu hizmetlerin sosyo-ekolojik açıdan hassas olanlarının ortaya konması ve sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi çalışmalarına başlanmıştır.

Proje Yeri	Konya Kapalı Havzası
------------	----------------------

Değerlendirilen ikinci proje olan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, UNDP ve Anadolu Efes ortaklığı ile 2007 yılında başlatılan “Gelecek Turizmde projesi”, ilk olarak Çoruh Vadisi’nde turizm temelli bir yerel kalkınma modeli geliştirilmesi amacı ile “Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi” (DATUR) adıyla faaliyet göstermiştir. Proje ile bu bölgede 20’nin üzerinde ev pansiyonu kurulmuş, turizm temelli birçok yeni STK kurulmuş, bisiklet ve yürüyüş yolları oluşturulmuş, rafting, kuş gözlemi gibi faaliyetlere özel festivaller düzenlenmiş ve bu sayede bölgeye yerli ve yabancı turist ilgisinin artması sağlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda da 2013 yılında Erzurum Uzundere ilçesi bakanlar kurulu kararı ile turizm merkezi ilan edilmiştir ve 2016 yılında da yavaş şehir (cittaslow) unvanını almıştır.

Tablo 3: Gelecek Turizmde Projesi

Proje Ortakları	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, UNDP ve Anadolu Efes
Proje Amacı	Türkiye genelinde turizm eksenli sürdürülebilir yerel kalkınma modeli oluşturulması
Proje Kapsamı	DATUR ile başlayan proje, 2012 yılından itibaren kapsamını ulusal düzeyde genişletmiştir. Bu dönemden itibaren her yıl Türkiye’nin çeşitli bölgelerinden 3 ayrı projenin desteklenmesi ile daha kapsayıcı bir hal almıştır.
Proje Uygulamaları	<p>* Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR) - 2007/2012</p> <p>* <u>1. Dönem Projeleri (2013-2014):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - İpekyolu Misafir Evi (Mardin) - Gel Bir Gün Misili Ol (Bursa) - Seferihisar’ın Geleneksel Mutfağı (İzmir) <p>* <u>2. Dönem Projeleri (2014-2015):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Dünyanın En Eski Tapınağı Göbeklitepe’de Taş İşçiliği (Şanlıurfa) - Malatya’nın Mirası Arslantepe (Malatya) - Safranbolu Hatırası (Karabük) <p>* <u>3. Dönem Projeleri (2015-2016):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Lavanta Kokulu Köy (Isparta) - Kendi Kelebeğini Keşfet (Adana) - Nar Kadın ile Edremit’in Yöresel Tatları (Balıkesir) <p>* <u>4. Dönem Projeleri (2016-2017):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Kuşlar Sizi Çağırıyor (Denizli) - Likya Yolunda Bir Tarih Molası (Antalya) - Dört Mevsim Foça (İzmir) <p><u>5. Dönem Projeleri (2018-2019):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Troya Kültür Rotası (Çanakkale) - Perşembe’nin Işıklarını Kadınlar Yakacak (Ordu) - Ovacık Köyü’nde Bir Gün (İstanbul)
Proje Yeri	Erzurum (Uzundere), Mardin (Merkez), Bursa (Misi Köyü), İzmir (Seferihisar, Foça), Şanlıurfa (Haliliye), Malatya (Merkez), Karabük (Safranbolu), Isparta (Keçiborlu), Adana (Saimbeyli), Balıkesir (Edremit), Denizli (Buldan), Antalya (Demre), Çanakkale (Ezine, Ayvacık), Ordu (Perşembe), İstanbul (Şile)

Finansal Fayda Yönünden KSS Projelerinin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü

Kalkınma temelli yaklaşımların hemen hepsinde finansal ya da ekonomik fayda göz önünde bulundurulması gereken en önemli bileşenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönü ile eğer bölgesel kalkınma hedefli bir KSS projesi yürütülmek isteniyorsa bu proje ile bölgelerin ekonomik gelişimine katkı sağlamak proje hedeflerinde öncelikli olarak yer almalıdır. “Geleceğin Tarımı” ve “Gelecek Turizmde” projeleri, elde edilen veriler doğrultusunda, bölgelere sağladıkları finansal faydalar bakımından bu aşamada değerlendirilmiştir.

Araştırmaya konu iki projeye dair elde edilen veriler bu projelerin bölgelere ekonomik açıdan katkı sunup sunmadığı yönünden ve sunulan katkıların hangi finansal fayda göstergeleri altında yer aldığı bakımından değerlendirilmiştir.

a) Yerel Üretici ve Esnafa Destek Sağlanması

Araştırmaya konu her iki projede de yerel üretici ve esnafa destek sağlanmasına yönelik elde edilen bulgular tablodaki gibidir.

Tablo 4: Yerel Üretici ve Esnafa Destek Sağlanması Bakımından KSS Projeleri

Geleceğin Tarımı Projesi	Gelecek Turizmde Projesi
<ul style="list-style-type: none"> “Proje kapsamında hibe edilen 14 doğrudan ekim mibzeri ile 15.000 dekar arazide doğrudan ekim uygulaması yapıldı” “Proje kapsamında desteklenen tarımsal uygulamalar ... üretim maliyetlerini de düşürerek ekonomik fayda sağlamakta ve refahı arttırmakta” “...gerek doğrudan ekim kapsamında temin edilen tarım makinalarının çiftçilere hibe edilmesi gerekse rüzgâr perdelerinin oldukça uzun ömürlü olması dolayısıyla projenin etkileri uzun yıllar devam edecek” 	<ul style="list-style-type: none"> “...Bir de üretici kadınlar derneği var orada. Bu derneğin seçmiş olduğu 5 ürünü marka haline getireceğiz. Bir de 14 pansiyona destek olacağız” “Safranbolu hediyelik eşya konusunda tek tip hediyelik eşya üretirken şimdi onlara 10 çeşit daha hediyelik eşya kazandırmış olduk” “Mesela Mardin’de tamamen kadınların işlettiği bir pansiyon açtık”

Tablo 4’te derinlemesine görüşme ve belge tarama ile elde edilen bazı veriler paylaşılmıştır. Bunlar ve benzer veriler ışığında her iki projenin de uygulandıkları bölgelere yerel üretici ve esnafa destek sağlanması yönünden finansal fayda sağladığı değerlendirilmesine ulaşılmıştır.

b) Yerel Halkın Bölge Ürünlerinin Üretimi ve Satışı Konusunda Desteklenmesi

Geleceğin Tarımı Projesi’ne yönelik yürütülen araştırmada gerek derinlemesine görüşme verileri gerekse de belge tarama ile elde edilen verilerde, yerel halkın bölge ürünlerinin üretimi ve satışı konusunda desteklenmesine yönelik doğrudan bir bulguya ulaşılamamıştır.

Ancak proje kapsamında diğer finansal fayda göstergeleri altında yer verilen bulguların bu boyutu da destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Diğer taraftan Gelecek Turizmde Projesi'ne yönelik yürütülen araştırmada yerel halkın bölge ürünlerinin üretimi ve satışı konusunda desteklenmesi boyutunu doğrudan karşılayan veriler elde edilmiştir. Bu bulgulardan bazıları aşağıda sıralanmaktadır.

- “Seferihisar’da kadınlar küçük bir kooperatifle kısıtlı bir alana kısıtlı sayıda ürün verirken şimdi onların 20 kişiyi ağırlayabileceği bir restoranları var artık”
- “Keza Bursa’da Misi Köyü’nde hem bir restoranları var hem de dokuma atölyesi var”
- “...birçok şehirdeki kermeslere gidip ipek böcekçiliği ve ipekten yaptıkları hediyelik eşyaları satabiliyorlar”

c) Yerel Ürünlerin Tanıtımının Desteklenmesi

Geleceğin Tarımı Projesi'ne yönelik yürütülen araştırmada, yerel ürünlerin tanıtımının desteklenmesine yönelik doğrudan bir bulguya ulaşılamamıştır. Gelecek Turizmde Projesi'ne yönelik araştırmada yerel ürünlerin tanıtımının desteklenmesine yönelik elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

- “Bu derneğin seçmiş olduğu beş ürünü marka haline getireceğiz”
- “Bugün yöreye özgü en lezzetli yemekler, tescilli bir Misi evi olan Koza Evi’nde misafirlere sunulurken, kadınlar tarafından üretilen ürünlerin de markalaştırılma çalışmaları ile birlikte pazarlama ve satışı İpek Evi’nde gerçekleşiyor”
- “Isparta Kuyucak Köyü’ndeki lavanta tarlalarının bilinirliğinin artırılması için Lavanta Kokulu Köy kurumsal kimlik çalışması yapıldı” (Ünlütürk, 2018)

d) İşsiz Yerel Nüfusa Yeni Beceriler Kazandırılması

Araştırılan her iki projede de bir finansal fayda boyutu olarak işsiz nüfusa yeni beceriler kazandırılmasına yönelik çeşitli bulgular elde edilmiştir. Aşağıdaki tabloda bu bulguların önemli görülenlerine yer verilmiştir.

Tablo 5: İşsiz Yerel Nüfusa Yeni Beceriler Kazandırılması Bakımından KSS Projeleri

Geleceğin Tarımı Projesi	Gelecek Turizmde Projesi
“Proje kapsamında, düzenlenen 30 eğitim ve çalıştaylar ile 1,200 çiftçiye anıza doğrudan ekim ve rüzgâr perdesi yöntemleri tanıtıldı”	<ul style="list-style-type: none"> • “Proje (Lavanta Kokulu Köy) kapsamında ev pansiyonculuğu eğitimi verildi. Köyden 6 hane evini pansiyona çevirerek hizmet verdi” (Ünlütürk, 2018) • “Özellikle kadınlar için, girişimcilik, hediyelik eşya tasarımı, güzel konuşma ve kooperatifçilik gibi eğitimler verildi” (Ünlütürk, 2018) • “Özellikle herhangi bir eğitim almamış kadınlar bazen hiç evden dışarı çıkmamış kadınlar bizim verdiğimiz eğitimlerle onlara açtığımız dokuma atölyeleri ile veya işte restoranlarla pansiyonlarla orda çalışma imkânı buluyorlar”

e) Bölgeye Ekonomik Canlılık Getirmek Adına Etkinlikler Düzenlenmesi

Geleceğin Tarımı Projesi kapsamında 2017 Ekim ayında düzenlenen proje tanıtım lansmanı dışında ekonomik canlılığı teşvik edici herhangi bir etkinliğe yönelik bir bulguya rastlanılmamıştır. Öte yandan geleceğin turizmi projesi incelendiğinde, turizm temelli sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bir proje olduğundan, yürütülen faaliyetler doğrultusunda, bu yönlü etkinlikler organize edilmiştir.

- “Adana’nın Saimbeyli ilçesine ve endemik Saimbeyli Mavisini olarak adlandırılan kelebek türüne dikkat çekilerek bölge önemli niş turizm merkezi haline getirilecek”
- “Kuyucak’taki lavanta tarlaları özel günler için fotoğraf çekim alanlarına dönüştürüldü”

f) Bölgeye Yeni Teknoloji ve/veya Tesislerin Kazandırılması

İncelenen her iki projede de uygulama alanları doğrultusunda yeni teknolojilerin ve/veya yeni tesislerin bölgeye kazandırılması ya da restorasyon çalışmalarının yürütülmesine yönelik veriler elde edilmiştir. Tablo 18’de bu veriler örneklendirilmiştir.

Tablo 6: Bölgeye Yeni Teknoloji ve/veya Tesislerin Kazandırılması Yönünden KSS Projeleri

Geleceğin Tarımı Projesi	Gelecek Turizmde Projesi
<ul style="list-style-type: none"> • “Proje kapsamında tarım zararlısı kemirgenler ile doğal yollardan mücadele edilmesi adına bölgeye 150 adet baykuş ve kerkenez yuvası yerleştirildi” • “14 doğrudan ekim makinesi bölge çiftçilerine hibe edildi” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Örneğin Perşembe’de 14 pansiyon açılacak” • “...(Perşembe) orada üç rota yürüyüş ve bisiklet rotası oluşturuyoruz” • “Mesela Şanlıurfa’da taş işçiliği atölyesi açtık”

Doğal Fayda Yönünden KSS Projelerinin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü

Yerel kalkınmada sürdürülebilirlik eksenli modelleri ön gören yaklaşımlarda, kalkınma hedeflerine ulaşmaya yönelik yürütülen projelerin uygulama aşamasında doğa ve ekosistemin çıkarlarının gözetilmesi önemli bir bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada KSS ve bölgesel kalkınma ilişkisi incelenirken doğal fayda boyutu da özellikle irdelenen boyutlar arasında yer almıştır.

a) Koruma ve Himaye Çalışmaları

Araştırmaya konu her iki projede de doğa ve ekosistemin korunmasına ya da himaye edilmesine yönelik çeşitli uygulamalara yönelik bulgular elde edilmiştir. Bu yönü ile KSS projelerinin bölgelere koruma ve himaye çalışmaları bakımından bir doğal fayda sağladığı gözlemlenmektedir. Tablo 7’de bu veriler örneklendirilmiştir.

Tablo 7: Koruma ve Himaye Çalışmaları Yönünden KSS Projeleri

Geleceğin Tarımı Projesi	Gelecek Turizmde Projesi
<ul style="list-style-type: none"> “Sahada yapılan korumalı tarım uygulamalarına paralel olarak tarımın faydalandığı ekosistem hizmetlerinin haritalanması ve bu hizmetlerin iklim değişikliğine karşı hassas olduğu alanların belirlenmesi çalışmaları yürütülüyor” “Çevresel açıdan, tarımın faydalandığı en önemli doğal kaynaklar olan toprak ve suyun korunması projenin öncelikli amaçları arasındadır” “Proje kapsamında yapılan doğrudan ekim ve rüzgâr perdesi çalışmaları ile yılda iki milyar litre su tasarrufu yapılmaktadır” 	<ul style="list-style-type: none"> “Çevresel olarak Gelecek Turizmde'nin kriterleri var. Bunlardan zaten verdiğimiz eğitimlerde de bahsediyoruz. Yani hiçbir şekilde plastik kullanılmaması, sadece yerel ve çevreye zararlı olmayan ürünlerin kullanılması, atık yönetimi, atıkların geri dönüştürülmesi olabiliyorsa kompost atığa geçilmesi gibi eğitimler veriyoruz” “Bu nedenle Sorumlu Turist Manifestosu yazdık. Yani biz burayı gün yüzüne çıkaracağız ve yerel halk para kazanacak ama turiste de sorumluluk düşüyor”

b) Doğal Sermayenin Yerel Kalkınma Amaçları ile Kullanılması

Doğal varlıkların korunması ve gözetilmesinin yanı sıra, bu varlıkların yerel halka ekonomik gelir sağlar bir biçimde kullanılması da bölgesel kalkınmada önemli bir bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada incelenen her iki projede de bu kapsamda değerlendirilebilecek çeşitli bulgular elde edilmiştir. Tablo 8’de örnekler paylaşılmıştır.

Tablo 8: Doğal Sermayenin Yerel Kalkınma Amaçları ile Kullanılması Yönünden KSS Projeleri

Geleceğin Tarımı Projesi	Gelecek Turizmde Projesi
<ul style="list-style-type: none"> “Tarım zararlısı kemirgenlerle doğa-dostu mücadele için tarım arazilerinin kenarlarına kuşların yavrulayabileceği yuvalar yerleştirilmektedir. Baykuş ve kerkenez gibi avcı türler alanda doğal olarak bulunmaktadır ve yuvalar sayesinde sayıları ve tarım arazilerinde avlanma oranları artmaktadır” “Çalışmalar sonucunda kuraklık ve erozyon riski haritaları ve tarım arazilerinin faydalandığı ekosistemlerin haritaları üretilmiş, iklimsel risklerden en çok etkilenecek ekosistemler belirlenmiş ve bu ekosistemlerin güçlendirilmesine yönelik politika önerileri geliştirilmiştir” 	<ul style="list-style-type: none"> “DATUR projesi kapsamında bölgede Kuş Gözlem Festivali, Gastronomi Festivali gibi etkinlikler düzenlendi” “Isparta Kuyucak Köyü’nde kadınlara yönelik alan tanıtımı, kooperatifçilik, kırsal turizm ve hediyelik eşya yapımı gibi alanlarda eğitimler verildi. Sonuç olarak Lavanta Kokulu Köyü 2016’da 20 bin, 2017’de 140 bin turist ziyaret etti” (Anadolu Efes, 2017) “(Adana)Proje kapsamında bölgede kelebek gözlemciliği ile ekolojik turizmin geliştirilmesi ve dar gelirli yerel halka destek sağlanması, bölgedeki biyolojik kelebek çeşitliliğinin korunması ve bölgede bulunan alanın tabiat parkı statüsüne alınması hedeflendi” (Anadolu Efes, 2017)

c) *Bölge ve Bölgenin Doğal Varlıklarının Tanıtımı*

Doğal faydaya etki eden bu boyut yönünden Geleceğin Tarımı ve Gelecek Turizm’de projeleri yapı itibari ile farklı değerlendirilmek durumundadır. Çünkü Gelecek Tarımda projenin uygulamaları arasında bölgelerin tanıtımın yapılması ve buraları ziyaret eden kişi sayısının artırılması yönünde bir uygulama yoktur. Daha çok tarımsal üretimde sürdürülebilirlik eksenli bir yerel kalkınma modeli üzerine uygulamalar hayata geçirilmektedir.

Diğer taraftan Gelecek Turizmde projesi doğrudan turizm temelli bir sürdürülebilir kalkınma projesi olarak konumlandırıldığı için bu kapsamda, bölgeler ve bölgelerin doğal varlıklarının tanıtılmasına yönelik çok sayıda uygulama hayata geçirilmiştir. Bu bakımdan KSS bölgesel kalkınma ilişkisi üzerine bir çalışma yapılırken, uygulanan projenin bölgesel kalkınmayı hangi yönlerden ele aldığı değerlendirilmelidir. Gelecek Turizmde projesinin bölge ve bölgenin doğal varlıklarının tanıtımına yönelik hayata geçirdiği bazı uygulamalar ile ilgili elde edilen veriler aşağıdaki gibidir:

- *“Gelecek Turizm’de kapsamında Çanakkale’de uygulanan Troya Kültür Rotası projesi ile bölgenin kültürel kimliği ve kültürel mirasının korunması hedefleniyor” (Anadolu Efes Resmi Websitesi, 2018)*
- *“Şanlıurfa Göbeklitepe’de 12 bin yıllık taş işçiliği geleneği yeniden canlandırılarak kültürel değerlerin turizme kazandırılması hedeflendi” (Anadolu Efes, 2017)*
- *“Malatya Arslantepe Höyüğü’nün tanıtılması ve kalıcı olarak UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne alınması için çalışmalar yapıldı” (Anadolu Efes Resmi Websitesi, 2018)*

Altyapı ve Teknik Fayda Yönünden KSS Projelerinin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü

Yaşam kalitesinin artırılması ve devamlılık temelli bir kalkınma yaklaşımında bölgelerin altyapı ve teknik ihtiyaçlarının karşılanması, üzerinde durulması gereken önemli boyutlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Aktan, Dinleyici, & Vural, 2005, s. 1). Bölgesel kalkınma hedefli yürütülen KSS projeleri incelenirken de bölgelerin altyapı ve teknik imkanlar yönünden eksikliklerine yönelik uygulanan programlar bir değerlendirme kriteri olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çalışmada ele alınan Geleceğin Tarımı ve Gelecek Turizm’de projeleri değerlendirildiğinde bu projelerin, uygulama alanları doğrultusunda, çeşitli altyapı ve teknik eksiklikler doğrultusunda belirli çalışmalar yürüttükleri gözlemlenmiştir.

Moscardo ve Murphy tarafından “topluluk üyelerinin kullanımına sunulan tesis ve altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi” şeklinde tanımlanan bu boyuta yönelik yatırımlar üç temel kategoride ele alınmaktadır;

- Mevcut tesislerin ve altyapıların iyileştirilmesi “(binalar, ulaşım sistemleri, kamusal alanlar, teknolojik sistemler ve su, atık ve enerji için dağıtım sistemleri dahil)

- Belirli bir amaç doğrultusunda kullanılması için mevcut binaları ve alanları yeniden inşa etme
- Bölgesel ihtiyaçlar doğrultusunda hâlihazırda olmayan yeni binalar ve alanlar inşa edilmesi

Oluşturulan üç temel kategori çerçevesinde örneklem olarak değerlendirilen projelerin altyapı ve teknik fayda yönünden bölgesel kalkınmaya katkılarına yönelik elde edilen veriler Tablo 9’da örneklendirilmiştir.

Tablo 9: Altyapı ve Teknik İmkânların İyileştirilmesi Yönünden KSS Projeleri

Geleceğin Tarımı Projesi	Gelecek Turizmde Projesi
<ul style="list-style-type: none"> • “Çalışmalar sonucunda bölgede kuraklık ve erozyon riski haritaları ve tarım arazilerinin faydalandığı ekosistemlerin haritaları üretilmiş, iklimsel risklerden en çok etkilenecek ekosistemler belirlenmiş ve bu ekosistemlerin güçlendirilmesine yönelik politika önerileri geliştirilmiştir” 	<ul style="list-style-type: none"> • “Örneğin Perşembe yarımadası... Orada üç rota yürüyüş ve bisiklet rotası oluşturuyoruz” • “Mardin’de İpekyolu Misafir Evi’ nin pansiyon ve kafeteryası sadece kadınların hizmet vereceği bir format ile ziyaretçilerin kullanımına açıldı” • “Bursa Misi Köyü’nde tescilli bir Misi evi olan Koza Evi’nde misafirlere yöreye özgü yemekler sunuluyor • Kuyucak Köyü’nde turistlerin köye ulaşımının sağlanması için traktör sahipleri taşımacılığa başladı. Ayrıca bölgeye giden taksi ve dolmuş seferleri artırıldı”

Sosyal Fayda Yönünden KSS Projelerinin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü

Projelerin bölgelere sosyal fayda yönünden katkıları değerlendirilirken özellikle Moscardo ve Murphy’nin de üzerinde durduğu, topluluk içinde sivil etkileşimin desteklenmesi, sivil toplum kuruluşları (STK) ve yerel yönetim iş birliklerinin proje ile desteklenmesi gibi uygulamaların yanı sıra yerel toplumun sosyalleşmesine yönelik yürütülen müzik, sanat, festivaller gibi kültürel faaliyetlerin organizasyonu boyutları üzerinde durulmuştur.

a) Sivil Etkileşimin Desteklenmesi ve STK/Yerel Toplum İş Birlikleri

Bu çalışmada örneklem kapsamında değerlendirilen her iki KSS projesi de sürdürülebilirliğin sağlanması adına projelerin yerel yönetimler ve STK’lar ile iş birliği içerisinde yürütülmesi gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. KSS bölgesel kalkınma ilişkisi bakımından sivil etkileşimin desteklenmesi ve STK yerel toplum iş birliğinin sağlanmasına yönelik araştırmada elde edilen bulgular Tablo 10’da örneklendirilmiştir.

Tablo 10: Sivil Etkileşimin Desteklenmesi ve STK/Yerel Toplum İş Birlikleri Yönünden KSS Projeleri

Geleceğin Tarımı Projesi	Gelecek Turizmde Projesi
<ul style="list-style-type: none"> • “Proje kapsamında Konya Toprak Su ve Çölleşme ile Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü ile birlikte yapılan eğitimlerde ise rüzgar perdesi nedir, Konya’nın iklim 	<ul style="list-style-type: none"> • “Gelecek Turizmde ile destekleyeceğimiz projelerin reel fayda üretmesi ve devamlılığı açısından bir STK, kooperatif ya da üniversite

<p>koşullarında hangi ağaçlar bu perdeleme için uygundur ve perdelemenin teknik özellikleri konusunda bilgiler veriliyor”</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Bahri Dağdaş Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü’nden uzmanlar ile birlikte yapılan doğrudan ekim eğitimlerinde doğrudan ekim nedir, nasıl uygulanır, toprak ve su kaynakları için önemi nedir, ürün verimine katkıları nelerdir gibi konularda bilgiler verilmekte ve çiftçilerin soruları cevaplanıyor” • “Ayrıca Geleceği Tarımı Projesi Doğa Koruma Derneği, Coca- Cola Hayata Artı Vakfı ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının iş birliği içerisinde hayata geçirdiği bir projedir” 	<p>olması ve en az bir yerel yönetim ortağının olmasını istiyoruz”</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Zaten Gelecek Turizmde temelde Kamu STK ve özel sektör birlikteliği ile ortaya çıkmış bir projedir” • “Projeleri desteklemeden önce saha ziyareti yapıyoruz ve bu ziyarette proje için başvuranlar ile oradaki sivil toplum, yerel yönetim ve genel kamu algısında aksayan bir durum olup olmadığını değerlendiriyoruz. Bazen kimi projeleri bu iş birliği sağlamadığı için desteklemiyoruz. Çünkü projelerin devamı açısından bu çok önemli bir kriter”
--	---

b) Yerel Toplumun Sosyalleşmesine Yönelik Organize Edilen Kültürel Faaliyetler

Örnekleme yönelik derinlemesine görüşme ve doküman analizi teknikleri ile yürütülen araştırmada Geleceğin Tarımı projesi kapsamında yerel toplumun sosyalleşmesi için organize edilen herhangi bir kültürel faaliyete rastlanmamıştır. Öte yandan Gelecek Turizmde projesine yönelik elde edilen çeşitli veriler, projenin bu boyut üzerinden de yerel kalkınmaya katkı sağladığı yönünde bir kanının oluşmasını sağlayacak düzeydedir. Elde edilen verilerden çeşitli örnekler aşağıdaki gibidir.

- “Düzenlenen Kuş Gözlem Festivali ve Gastronomi festivali gibi etkinliklerle bölgenin bilinirliği uluslararası düzeye çekildi” (NTV, 2017)
- “Kuyucak Köyü’ndeki lavanta tarlaları özel günler için fotoğraf çekim alanlarına dönüştürüldü” (Ünlütürk, 2018)

Kültürel Fayda Yönünden KSS Projelerinin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü

Moscardo ve Murphy’nin yaşam kalitesini iyileştiren sürdürülebilir bir kalkınma için ortaya koyduğu bir diğer boyut da toplumun kültürel gelişimine katkı sağlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgesel kalkınma ve KSS ilişkisinde bu boyut, yerel halk tarafından paylaşılan ritüel ve sosyal aktiviteler, sanat ve el sanatları, manevi uygulamalar, kutlamalar gibi uygulamalarda kendini gösteren değerler ve sembollerin desteklenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

a) Kültürel Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi

Geleceğin Tarımı projesine yönelik yürütülen araştırmada, projenin uygulandığı bölgeye özgü kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesine yönelik uygulamaları gösterir herhangi bir bulgu elde edilmemiştir. Örneklem kapsamında incelenen diğer proje olan Gelecek Turizmde projesinde ise, proje ile desteklenen yerel uygulamaya bağlı olarak, kültürel

değerlerin korunması ve geliştirilmesine yönelik çeşitli faaliyetleri işaret eden bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular ışığında KSS bölgesel kalkınma ilişkisi bakımından, Gelecek Turizmde projesinin uygulandığı bölgelerde kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesine yönelik, kültürel fayda sağladığı görüşüne ulaşılmıştır. Bu kaniya ulaşılmasına neden olan bulgular ve veriler aşağıda örneklendirilmiştir:

- “Bu proje ile birlikte Safranbolu’nun kendi kültürel mirasını yansıtan hediyelik eşya ihtiyacının giderilmesi hedeflendi” (NTV, Şehre Dokunanlar Belgeseli- Üçüncü Bölüm, 2017)
- “(Misi Köyü) 15 yıl öncesine kadar bölgenin en büyük geçim kaynağı ipek böcekçiliğiydi. Gelecek Turizmde ile unutulmaya yüz tutan bu zanaat yeniden canlandırıldı ve 44 kadın ipek böcekçiliği eğitimi aldı” (NTV, Şehre Dokunanlar Belgeseli-İkinci Bölüm, 2017)
- “Gelecek Turizmde Arslantepe höyüğüne sahip çıktı. İlk olarak höyüğün tanıtılması ve UNESCO Dünya Mirası listesine kalıcı olarak alınması için çalışmalar başlatıldı” (NTV, Şehre Dokunanlar Belgeseli-29 Nisan 2017)

b) Bölgelerin Kültürel Değerlerinin Tanıtımı

Geleceğin Tarımı tarımsal sürdürülebilirlik temelli bir KSS projesi olduğu için, bu proje kapsamında yürütülen, uygulama bölgelerine ait kültürel değerlerin tanıtılmasına yönelik yürütülen uygulamalara yönelik veri elde edilememiştir. Ancak Gelecek Turizmde projesi turizm eksenli bir yerel kalkınma modeli öngördüğünden, proje ile kültürel değerlerin tanıtımına yönelik çeşitli uygulamalar hayata geçirilmiştir. Dolayısı ile projenin KSS bölgesel kalkınma ilişkisi yönünden kültürel değerlerin tanıtımı yolu ile de bir kültürel fayda sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca ulaşılmasına katkı sağlayan bulgular aşağıda örneklendirilmiştir:

- “Gelecek Turizmde’nin sosyal medyasını Anadolu Efes olarak yürütüyoruz. Mesela Instagram da dünyadaki ve Türkiye’deki sürdürülebilir turizm destinasyonlarını tanıtıyoruz ve insanlardan çok güzel olumlu dönüşler alıyoruz”
- “NTV televizyonu ile birlikte her hafta bir ünlünün sunuculuğunu yaptığı kısa bir belgesel program düzenlendi. Bu program ile Gelecek Turizmde ile desteklenen bölgeler ziyaret ediliyor ve izleyicilere bu bölgelerin doğal, tarihi ve kültürel güzellikleri anlatılıyor”

c) Kültürel Birikimin Aktarılması İçin Düzenlenen Bilgi Paylaşımı Temelli Aktiviteler

Bölgesel kalkınmada kültürel fayda sağlama amaçlı çalışmalar söz konusu olduğunda, bölgelerin mevcut kültürel değerlerinin yöre halkına aktarılması ve yerel halkın bu değerler çerçevesinde bilinçlendirilmesi de önemli bir bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada ele alınan projeler kapsamında yürütülen uygulamalar her ne kadar doğrudan bu kategoriye destekler uygulamalar içermese de, projeler ile bölgesel kalkınmaya etki eden diğer

boyutlara yönelik yürütülen çeşitli uygulamalar yerel halkın bilinçlendirilmesine yönelik de fayda sağladığı açıkça görülmektedir. Gerek Geleceğin Tarımı projesinde gerekse de Gelecek Turizmde projesinde çeşitli uygulamalar ile yerel halkın bilinçlendirilmesine yönelik eğitimler verilmiştir. Bu kapsamda KSS projelerinin bölgesel kalkınmaya yerel halkın kültürel değerler hakkında bilinçlendirilmesi yönünden fayda sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca ulaşılmasına etki eden bulgular Tablo 11’de örneklendirilmiştir.

Tablo 11: Kültürel Birikimin Aktarılması İçin Düzenlenen Bilgi Paylaşımı Temelli Aktiviteler Yönünden KSS Projeleri

Geleceğin Tarımı Projesi	Gelecek Turizmde Projesi
<ul style="list-style-type: none"> “Şimdiye kadar düzenlenen 15 eğitim ve çalıştayla 1.500 çiftçi ile kamu, sivil toplum ve üniversite temsilcisine ulaşılmıştır. Proje kapsamında basılan doğrudan ekim, rüzgâr perdesi ve iklim dostu tarım kılavuzları ile çiftçilere bu uygulamalar konusunda bilgiler verilmiştir” “Proje kapsamında yapılan her bir etkinlik çiftçilerin ve ilgili kurumların katıldığı toplantılar ve uygulamalı eğitimler ile desteklenmektedir. Bu toplantılarla asıl uygulayıcı olan çiftçiler konunun uzmanları ile bir araya gelerek soru ve çekincelerini dile getirebilmektedirler” 	<ul style="list-style-type: none"> “Örneğin Göbeklitepe’de 12 bin yıllık taş işçiliği geleneğinin yeniden canlandırılması için altısı kadın 21 taş ustası yetiştirildi” “Arslantepe Höyüğü 5 bin 500 yıllık bir tarihe sahip. Bu bölgede yöre halkı nasıl bir değer ile yan yana yaşadıklarının farkında değiller. Proje kapsamında bölgede 220 kişiye farkındalık artırma eğitimleri verildi. Böylelikle bölgenin kültürel değerinin bilincinde oldular” “Antalya’da Likya Yolu’nun Hoyran ve Kapaklı köylerinde birleşmesi hedeflendi. Proje kapsamında köylülere sürdürülebilir turizm ve yerel kaynakların korunup kollanması konusunda eğitimler verildi”

İnsani Fayda Yönünden KSS Projelerinin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü

Moscardo ve Murphy sürdürülebilir kalkınmada insani fayda boyutundan bahsederken üç temel bileşen üzerinde durmaktadır. Bu bileşenler kalkınmaya konu bölgelerde yaşayan kişilerin (1) beceri, (2) bilgi ve (3) sağlık yönlerinden geliştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. KSS projelerinin bölgesel kalkınmadaki rolü üzerinde yürütülen bu çalışmada da yürütülen projeler ile bölgelere bu üç temel kategori üzerinden herhangi bir insani fayda sağlanıp sağlanmadığı araştırılmıştır. Örneklem incelendiğinde genel olarak her iki projenin de bölgelere bir ya da daha fazla alt bileşen üzerinden kimi insani faydalar sağlanmasına yönelik çeşitli uygulamalar yürüttüğü sonucuna ulaşılmıştır. Alt başlıklarda bu uygulamalar elde edilen verilere ait örnekler ile daha detaylı bir biçimde paylaşılmıştır.

a) *Kişisel Bilgi ve Becerilerin Geliştirilmesi*

Geleceğin Tarımı projesinde, daha çok bölgede proje ile uygulanmak istenen yeni tarım uygulamaları temelli olmak üzere, projeden etkilenen çiftçilerin çeşitli bilgi ve beceriler

kazanmasına yönelik eğitim uygulamaları yürütülmüştür. Aynı şekilde Gelecek Turizmde projesi ile de uygulamalar ile bölgelerde elde edilmek istenen turizm faaliyetlerindeki değişime bağlı olarak, yerel halkların el sanatları, çeşitli beceriler, konaklama, misafirperverlik, rehberlik gibi konuların yanı sıra matematik, İngilizce, hesaplama gibi temel ticari beceriler konusunda çeşitli eğitici uygulamalardan faydalandıkları görülmüştür. Tablo 12’de yer verilen örneklerden de anlaşıldığı gibi örneklem kapsamında değerlendirilen her iki KSS projesi de bölgelere yerel halkın bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi yönünden insani fayda sağlamıştır.

Tablo 12: Bilgi ve Becerilerin Geliştirilmesi Yönünden KSS Projeleri

Geleceğin Tarımı Projesi	Gelecek Turizmde Projesi
<ul style="list-style-type: none"> “Şimdiye kadar düzenlenen 15 eğitim ve çalıştayla 1.500 çiftçi ile kamu, sivil toplum ve üniversite temsilcisine ulaşılmıştır. Proje kapsamında basılan doğrudan ekim, rüzgâr perdesi ve iklim dostu tarım kılavuzları ile çiftçilere bu uygulamalar konusunda bilgiler verilmiştir” “Çiftçilere toprağın yapısının korunması, bunun sürdürülebilirlik açısından niçin gerekli olduğu, zararlılarla biyolojik yöntemlerle nasıl mücadele edileceği konusunda eğitimler veriliyor” 	<ul style="list-style-type: none"> “Örneğin Göbeklitepe’de 12 bin yıllık taş işçiliği geleneğinin yeniden canlandırılması için altısı kadın21 taş ustası yetiştirildi” “Biz proje bazında neye ihtiyaç varsa o konuda- UNDP de bunun uzmanları var... Hijyen olabilir, misafirperverlik olabilir, resepsiyon olabilir, matematik olabilir, İngilizce olabilir muhasebe olabilir sürdürülebilir turizm olabilir, her türlü konuda eğitim veriyoruz” “Çanakkale’de yerel ve merkezi yetkililer ve turizm işletmeleri ile bilgilendirme toplantıları yapılacak, sürdürülebilir turizm ve mevzuat eğitimleri verilecek” (Anadolu Efes Resmi Websitesi, 2018)

b) Kişi Sağlığının Korunması

Örnekleme kapsamında incelenen her iki KSS projesinde de doğrudan kişilerin sağlığının korunmasına hizmet eden uygulamalara ulaşılamamıştır. Ancak projeler kapsamında uygulanan çeşitli faaliyetler, uygulama alanlarında yaşayan kişileri sağlığına da olumlu etkiler sağlayabilecek özellikler taşımaktadır. Örneğin Geleceğin Tarımı projesi uygulama alanlarında zararlılar ile kimyasal ilaçlar yoluyla mücadele edilmesini önlemeye çalışmaktadır. Kimyasal ilaç kullanımının ortadan kaldırılması toprağın organik madde bakımından zenginliğinin korunmasına fayda sağladığı gibi bölge halkının daha sağlıklı ürünler ile beslenmesi yönünden de fayda sağlayacaktır. Aynı şekilde verimli su kullanımına yönelik yürütülen uygulamalar bölge halkının temiz su ihtiyacının karşılanmasına da dolaylı olarak fayda sağlayacaktır.

Öte yandan Gelecek Turizmde projesi ile ortaya konan çeşitli uygulamalar da bölge halkının kişisel sağlığının korunmasına etki eder özellikler barındırmaktadır. Örneğin projenin çeşitli uygulama alanlarında yerel halka hijyen eğitimleri verilmiştir. Aynı şekilde, çevresel

Fayda boyutunda bahsedildiği gibi, geri dönüşüm, atık yönetimi kompost atığa geçilmesi gibi konularda da yerel halkın bilinçlenmesine yönelik uygulamalar yürütülmektedir. Bölge halkının proje ile genel olarak çevreye duyarlı tüketim konusunda bilinçlendirilmesi dolaylı olarak kişi sağlığının korunmasına katkı sağlayacaktır.

Bununla birlikte örneklem kapsamında değerlendirilmeyen kimi KSS projelerinde, kişi sağlığının korunması doğrudan bölgesel kalkınma hedefi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde de örnek olarak paylaşılan çeşitli KSS projelerinde yerel halkın sağlık taramalarından geçirilmesi, tanı, teşhis ve tedavi çalışmalarının yürütülmesi gibi uygulamalar projelere doğrudan adapte edilmiştir. Dolayısı ile kişi sağlığının korunması KSS bölgesel kalkınma ilişkisi incelenirken üzerinde durulması gereken önemli bir boyut olarak değerlendirilmektedir.

Politik Fayda Yönünden KSS Projelerinin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü

Moscardo ve Murphy'ye göre kalkınmada politik fayda, gelişme hedeflenen bölgelerde yaşayan topluluğa (1) siyasi karar verme süreçlerine erişim ve (2) yönetimi etkileme yeteneği boyutları üzerinden katkı sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada da incelenen KSS projeleri bu boyutlar üzerinden değerlendirilmiş ve projelerin yerel halkın siyasi karar verme süreçlerine katılımı ile yerel yönetimi etkileme gücünün artırılması yönünden bölgelere sunduğu katkılar araştırılmıştır. Gerek derinlemesine görüşme ile gerekse de doküman analizi ile elde edilen bulgularda yerel kalkınmaya her iki boyut üzerinden doğrudan politik fayda sağlayacak uygulamalara ait herhangi bir veri elde edilememiştir.

Diğer taraftan, özellikle derinlemesine görüşmeler esnasında, proje uygulayıcıları için yerel yönetimin desteğinin alınması ve iş birliğinin sağlanması, özellikle üzerinde durulan bir etken olarak ortaya konulmuştur. Örneğin, Gelecek Turizmde projesi ile desteklenecek bir yerel girişimin yerel yönetimce benimseniyor olması ve desteklenmesi bir proje değerlendirme kriteri olarak ortaya konulmuştur. Bu bağlamda eğer Gelecek Turizmde kapsamında aynı ya da nakdi destek alınmak isteniyorsa başvuru sahibi STK ya da derneğin öncelikle yerel yönetimi sürece dâhil etmesi gerekmektedir. Dolayısı ile yerel toplulukların kendi yönetimleri ile ilişkiler geliştirmesi ve yönetim sürecinde ortak amaçlar belirleyebilmeleri bakımından bölgesel kalkınmaya politik fayda sağlandığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, Geleceğin Tarımı projesi yürütülürken de saha uygulamaları yerel yönetimler ile iş birlikleri gerçekleştirilerek planlanmıştır. Çiftçiler ile proje kapsamında yapılan toplantılara, ilgili yerel yönetim birimlerinin de katılımı sağlanmıştır. Bu uygulamalar, doğrudan olmamakla birlikte, yerel halk-yönetim arası ilişkilere proje yolu ile katkı sağlamıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bölgesel kalkınmayı tek başına sağlaması beklenmemekle birlikte KSS projeleri, çeşitli bölgelerde kalkınmaya önemli bir katkı aracı olarak değerlendirilmektedir (Eweje, 2006; Tyagi, 2006; Pradhan ve Ranjan, 2011; Moyeen ve Courvisanos, 2012; Gutierrez, Salamanca, Alvarado ve Trejo, 2016; Guagdani, 2018). Bu çalışma kapsamında da bölgesel kalkınmaya yönelik yürütülen kurumsal sosyal sorumluluk projeleri incelenerek, bu projelerin bölgeler arası dengesizliğin giderilmesindeki rolleri üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda örneklem olarak seçilen iki KSS projesini incelemek amacı ile derinlemesine görüşmeler ve bu projelere yönelik detaylı doküman analizleri yapılmıştır. Kullanılan veri toplama teknikleri ile elde edilen bulgular örnek olay çalışması deseni dahilinde Moscardo ve Murphy'nin oluşturmuş olduğu sürdürülebilir kalkınma boyutları üzerinden yorumlanmıştır. Bulgular araştırma soruları kapsamında değerlendirilerek, daha sonraki çalışmalar için çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Bu bilgiler ışığında çalışma kapsamında yürütülen örnek olay analizinin sonuçları aşağıdaki gibi şekillenmiştir:

- Çalışma kapsamında elde edilen bulgular, Türkiye’de yürütülen KSS projelerinin bölgesel kalkınmaya katkı sunduğunu gösterir niteliktedir. Örneklem kapsamında incelenen her iki projeden elde edilen veriler bu projelerin uygulandıkları bölgelere finansal, doğal, sosyal, insani, altyapı ve teknik, kültürel ya da politik boyutların en azından biri bakımından fayda sağladığını göstermektedir. Dolayısı ile uygulanan KSS projelerinin bölgelerin kalkınmalarında olumlu bir rolü olduğu gözlenmiştir. Ancak projelerin faydaları proje amaçları, uygulama alanları, projenin üzerinde durduğu kalkınma unsuru, bölgesel özellikler gibi etkenlere göre değişiklik göstermektedir. Bu yönü ile KSS projeleri her zaman bölgesel kalkınmanın tüm boyutları ile ele alındığı projeler olarak karşımıza çıkmamaktadır.

- Örneklemeden elde edilen bulgular, KSS projelerinin genellikle ekonomik ve insani fayda boyutları üzerinde yoğunlaştıklarını göstermektedir. Proje uygulamaları çoğunlukla bölgelerin ve yerel halkın finansal kalkınmışlık düzeyini olumlu etkilemeyi amaçlar niteliktedir. Ancak elde edilen bulgular örneklem kapsamında incelenen projelerin kapsamlı ve uzun soluklu projeler oluşu nedeni ile kalkınmanın diğer boyutları üzerinde de çeşitli olumlu roller üstlendiğini ortaya koymuştur. Kimi proje uygulamaları doğrudan, kimileri ise dolaylı olarak bölgelere altyapı, politik, doğal, kültürel ya da sosyal faydalar sağlamışlardır.

- Her iki projeye ait bulgular incelendiğinde, bölgelerde istihdam ve üretimin desteklenmesi, yen teknoloji ya da üretim imkanlarının yaygınlaştırılması ve yerel halkın çeşitli

eğitimlerden geçirilmesi yolu ile insani kalkınma sağlanmasına yönelik uygulamalar yoğunluktadır. Bu yönü ile projeler bölgesel kalkınmaya zemin oluşturacak temel altyapı ve beceriler konusunda yaşanan eksikliklerin giderilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

- İncelenen projelerden Geleceğin Tarımı projesi seçilmiş belirli bir bölgede yürütülürken, Gelecek Turizmde projesi her yıl farklı üç yerel projenin desteklenmesi ile hayata geçirilmektedir. Bu nedenle projelerin uygulamalarında çeşitli farklılıklar oluşmuştur ve bu farklılıklar bulguların yorumlanmasına etki etmiştir. Bu kapsamda Gelecek Turizmde projesi içerisinde 11 ayrı yerel kalkınmayı destekleyen proje barındırdığı için uygulama ve veri çeşitliliği açısından daha geniş bir yelpaze sunmuştur.

Bu bölümde dört maddede özetlenmeye çalışılan araştırma sonuçları kapsamında alanda yapılacak yeni çalışmalara yönelik yazar tarafından geliştirilen öneriler aşağıdaki gibi şekillenmiştir:

- KSS projelerinin bölgesel kalkınmadaki rolünü araştıran bu çalışma özellikle uygulama bölgelerinde projeye dahil olan yerel yönetimler ve yerel halkın projelere bakış açılarını ele almamaktadır. Bu yönü ile daha kapsayıcı sonuçlar elde edilmesi adına projeye dahil olan bu paydaşların düşüncelerini kapsar nicel ya da nitel bir araştırma ile çalışmanın desteklenmesi önerilmektedir.

- KSS bölgesel kalkınma ilişkisi bakımından yerel yönetimlerin projelere dahil edilerek projelerin uygulayıcı kurumlar desteklerini çektikten sonra da devam ettirilmesi, istenen faydanın sağlanmasında oldukça önemlidir. Bölgelere sürdürülebilir katkılar sağlanabilmesi için KSS projelerinin uzun soluklu projeler olarak devam etmesi gerekmektedir.

- Araştırma ile elde edilen bulgular, KSS projelerinin başarısında uygulayıcı kurum, kamu, sivil toplum ve yerel halkın iş birliği içerisinde birlikte hareket etmesinin başarıya ulaşmada önemli bir rolü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu paydaşların tümünün aynı amaç doğrultusunda hareket etmediği durumlarda projelerin sürdürülebilirliği mümkün olmayacaktır.

Kaynakça

- Adámek, P. (2014). Corporate Social Responsibility As A Tool For Sustainable Regional Development: A Case Study In Moravian-Silesian And Zlín Region. *XVII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách* (s. 749-756). Hustopeče: Sborník příspěvků.
- Akpınar, R., Taşçı, K., & Özarslan, M. E. (2013). *Teoride ve Uygulamada Bölgesel Kalkınma Politikaları*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Anadolu Efes Resmi Websitesi, (2018, 7 4). *Anadoluefes.com.tr*.
<http://www.anadoluefes.com.tr/toplumsal-sorumluluk/gelecek-turizmde-adresinden-alindi>
- Aydın, A. (2008). İktisadi Açından Bölgesel Dengesizlik: Mardin İli Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(24), 304-312
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Clement-Jones, L. T. (2005). Corporate Social Responsibility Bottomline Issue or Public Relations Exercise? J. Hancock içinde, *Investing in Corporate Social Responsibility* (s. 5-15). Londra: Kogan Page Limited.
- Coca-Cola Hayata Artı Vakfı. (2018, 7 4). *Hayataarti.org*.
http://www.hayataarti.org/gelecegin_tarimi.html adresinden alındı
- Çan, M. F. (2014). *Türkiye'de Kentleşme ve Bölgesel Kalkınma*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Çelik, Y. (2006). Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Ve Sağlık. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 9(1), 19-37.
- Ersöz, H. Y. (2007). *Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişiminde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşları*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- European Regional Development Fund (ERDF), (2017), *Corporate Social Responsibility: Good Practices & Recommendations*. ---: European Regional Development Fund ERDF through the INTERREG IVC programme.
- Eweje, G. (2006). The Role of MNEs in Community Development Initiatives in Developing Countries: Corporate Social Responsibility at Work in Nigeria and South Africa. *Business & Society*, 45(2), 93-129.
- Gökçen, A. (1987). Kalkınmada Öncelikli Yörelere Uygulanan Gelişme Politikaları. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 45(1-4), 363-390

- Gugnani, P. (2018). "Corporate Social Responsibility In Rural Development", NOLEGEIN- Journal of Corporate & Business Laws, 30-33.
- Gutierrez, J. S., Salamanca, P. I., Alvarado, T. E., & Trejo, J. M. (2016). CSR Strategies To Improve Competitiveness Development: Manufacturing Industry In Mexico. *Proceedings of the 14th International Conference of the Society for Global Business & Economic Development (SGBED)* (s. 422-431). Montclair, New Jersey: Montclair State University.
- Kotler, P., & Lee, N. (2005). *Corporate Social Responsibility: Doing the Most Good for Your Company and Your Cause*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- McWilliams, A., & Siegel, D. (2001). Corporate Soscial Responsibility: A Theory of The Firm Perspective. *Academy of Management Review*, 26(1), 117-127.
- Moscato, G., & Murphy, L. (2014). There is No Such Thing as Sustainable Tourism: Re-Conceptualizing Tourism as a Tool for Sustainability. *Sustainability*, 2538-2561.
- Moyeen, A., ve Courvisanos, J. (2012). Corporate social responsibility in regional small and medium-sized enterprises in Australia. *Australasian Journal of Regional Studies*, The, 18(3), 364.
- NTV, (2017). *Şehre Dokunanlar Belgeseli*, TV Filmi.
- Paksu, A. (2014). *Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etkisi, İpek Yolu Kalkınma Ajansı Örneği*. Gaziantep : Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Pradhan, S. ve Ranjan, A. (2011). Corporate Social Responsibility in Rural Development Sector: Evidences from India. *School of Doctoral Studies of the European Union*(2), 139-147.
- Schreck, P. (Der.). (2009). The Business Case for Corporate Social Responsibility. *Contributions to Management Science*. doi:10.1007/978-3-7908-2118-5
- Smith, N. C. (1994, Mayıs-Haziran). The New Corporate Philanthropy. *Harvard Business Review*, 105-107.
- Sohodol Bir, Ç. (2008). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Halkla İlişkiler Açısından Bir Değerlendirme*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Sürdürülebilir Kalkınma Derneği. (2010, 04 01). *SKD Resmi Websitesi*. 5 2018 tarihinde skdturkiye.org: <http://www.skdturkiye.org/haber/surdurulebilir-kalkinma-ve-kurumsal-sosyal-sorumluluk-alaninda-tnt-deneyimi- adresinden alındı>

- Turan, S., & Yılmaz, D. (2013). Araştırmanın Desenlenmesi ve Örneklem Seçimi. S. Turan içinde, *Nitel Araştırma, Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Tyagi, R. K. (2006). Corporate Social Responsibility and rural development. In National seminar organized by Faculty of Commerce Dev Nagri College and conducted by UGC in 2006.
- Ünlütürk, P. (2018, 7 7). Pinar'sdesserts.com, Kişisel Blog Sayfası.
<http://www.pinarsdesserts.com/2017/07/gelecek-turizmde-lavanta-kokulu-koy.html>
adresinden alındı
- Vogel, D. (2005). *The Market for Virtue; The Potential and Limits of Corporate Social Responsibility*. Washington DC: Brookings Institution Press.
- World Health Organization, (1997), European Sustainable Development and Health Series by WHO Healthy Cities Project within European Sustainable Cities & Towns Campaign. *City Planning for Health and Sustainable Development*, London.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Cilt Genişletilmiş 10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yin, R.K (1984) Case Study Research: Design and Methods. Sage Publications, Beverly Hills, California.